

Галустян Олена Аркадіївна,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем психологічного
забезпечення та психофізіологічних
досліджень ННІЗДН Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ТЕХНОЛОГІЇ КОНТАКТНОГО МЕТОДУ ПРОФАЙЛІНГУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ

Практика застосування профайлінгу набула широкого розповсюдження в діяльності правоохоронних органів ряду зарубіжних країн. Вона дозволяє здійснити доволі точний аналіз та діяти обґрунтованих висновків щодо потенційної небезпеки окремого індивіда. Цей метод на практиці підтвердив свою профілактичну ефективність на об'єктах залізничного, автомобільного, водного та повітряного транспорту, а також у місцях масового скупчення людей та під час проведення масових заходів.

Концептуальну основну застосування профайлінгу складає система оцінки суб'єкта за різними критеріями: зовнішність, поведінка, мова (мовлення), а також за предметами, речами, документами, які людина має при собі.

Важливість вказаних ознак у тому, що їх практично неможливо замаскувати або змінити, тому що вони за своїм змістом є логічним продовженням підготовчих заходів, що передують вчиненню правопорушень.

Успіх застосування контактного методу профайлінгу залежить також від технології його проведення, яка передбачає такі **основні етапи**:

I. Первинне спостереження за суб'єктом та аналіз першого враження (цей етап окрім обов'язкових процедурних складових: привітання, роз'яснення мети та підстав перевірки, також передбачає встановлення психологічного контакту).

II. Проведення різних перевірочних заходів (перевірка документів, проведення особистого огляду тощо) – передбачає дослідження документів, предметів, речовин (у тому числі тих, що можуть викликати у правоохоронця певну підозру). В процесі здійснення перевірочних заходів особливо важливо звертати увагу на поведінку суб'єкта щодо наявності у нього ознак, які свідчать про його потенційну небезпеку.

III. Бесіда із суб'єктом. Цей етап характеризується виявленням, підтвердженням та/або спростуванням підозрілих ознак у суб'єкта. Основні запитання, які необхідно поставити суб'єкту: «Як Вас звати?», «Яка мета Вашого знаходження тут?», «З ким Ви тут знаходитесь?», «Що Ви з собою несете/везете?» тощо.

IV. Опитування суб'єкта щодо виявлених підозрілих ознак. Опитування – один з найбільш складних методів профайлінгу.

У процесі його застосування правоохоронець повинен проаналізувати цілий комплекс критеріїв щодо правдивості або нещирості відповідей досліджуваного суб'єкта. Тут треба звертати увагу не тільки на відповіді суб'єкта, а також співставити їх з іншими ознаками: реакціями вегетативної нервової системи, зміною в поведінці, наявністю «загальмованості» під час відповідей тощо.

V. Складання кінцевої характеристики суб'єкта (психологічного портрету). Заключний етап дозволяє охарактеризувати досліджуваного суб'єкта щодо його потенційної небезпеки як для самого правоохоронця, так й для оточуючих. З урахуванням складеної характеристики суб'єктів можна класифікувати за такими основними категоріями: **«низького ризику»**, **«звичайного ризику»**, **«високого ризику»** та **«дуже високого ризику»**. Дана характеристика дозволяє правоохоронцям визначити подальші заходи щодо забезпечення безпеки та профілактики правопорушень [1].

На сьогоднішній день актуальним також є дослідження проблеми ідентифікації особистості за голосом. До основних характеристик голосу відносять: тембр, висоту тону, гучність.

З тембру голосу можна дізнатися про такі фізичні стани, як пасивність (втома, слабкість, розслабленість, млявість, безсилля, апатія, депресія, сонливість, байдужість тощо) або збудження (зокрема, хвилювання, нервозність). Можна визначити, чи налаштована людина виконувати дії, тобто чи відчуває вона впевненість (емоційний підйом, гарний настрій, спокій) або розгубленість (невпевненість, байдужість, довірливість, пригніченість, безнадійність, роздум тощо). Також можна визначити емоційний стан людини, наприклад, тривоги (переляку, страху, жаху), роздратування (невдоволення, гніву, обурення, люті, ненависті, загрози), радості (задоволення, захоплення, щастя), суму (туги, відчаю, горя). Тембр голосу може вказати на те, чи висловлює людина насмішку, образу, ніжність тощо.

Висока частота основного тону корелює з компетентністю і домінантністю. Низька частота основного тону характеризує осіб, орієнтованих на підпорядкування і вказує на депресивність.

Гучний та сильний голос характерний для екстравертів. Голос з придихом вказує на інтроверсію, невротичність і тривожність [2].

Іншим актуальним завданням контактного профілювання є врахування невербальних чинників під час професійної взаємодії, коли від розуміння правоохоронцем тілесних сигналів суб'єкта дослідження та управління власною невербальною поведінкою залежить як вибір тих чи інших тактичних прийомів, так й успішність комунікації в цілому.

Аудіовізуальна психодіагностика базується на тому, що внутрішній світ, окремі психологічні характеристики людини безпосередньо чи опосередковано, але в цілому достовірно реалізуються через зовнішність і манеру поведінки. Якщо зміст слів, фраз, речень під час спілкування жорстко контролюється людиною, то жести, міміка, дихання, інші звуки проявляються підсвідомо, мимоволі.

На фізіологічному рівні збудження, яке виникає у нервових центрах головного та спинного мозку і супроводжує певну психологічну характеристику (подив, гнів, роздуми тощо), передається на м'язи та окремі органи. «Цензура» над ним потребує спеціальних знань і підготовки, а в окремі моменти – неможлива.

При застосуванні аудіовізуальної психодіагностики правоохоронцям необхідно знати і враховувати, що психологічні характеристики, якості особистості проявляються у її зовнішності та манері поведінки системно, тобто як сукупність взаємопов'язаних ознак, що охоплюють увесь чи принаймні більшість психологічного атласу людини (за образним виразом В. С. Медведєва) [3; 4, с. 32–33].

Такий психологічний атлас включає наступні основні компоненти: загальні ознаки: тонус м'язів, рухову активність, намагання зайняти певну дистанцію та просторове положення стосовно правоохоронця, контроль за власною поведінкою та поведінкою інших; вираз обличчя (міміка): брови, очі, погляд, губи, м'язи обличчя; положення рук: жестикуляцію; положення тіла і ніг (поза); мову, звуки, дихання; вазомоторні реакції: колір шкіри, слиновиділення, потовиділення, слюзи.

Варто враховувати, що аналіз отриманої за допомогою вищезгаданих джерел інформації слід проводити з дотриманням принципово важливих правил, а саме: 1) розглядати різні види інформаційних сигналів у комплексі та взаємозв'язку; 2) врахувати особливості ситуації, в якій реалізується активність комунікатора.

Отже, оволодіння правоохоронцями технологіями контактного профайлінгу потребує розвитку таких якостей, як професійна спостережливість, об'єктивність, критичність в оцінках, обережність при використанні отриманих результатів. Методи контактного профайлінгу дозволяють скласти загальну психологічну картину, яка, безумовно, допоможе правоохоронцям в ситуаціях професійного спілкування, складання психологічного портрету особистості, визначенні потенційної небезпеки досліджуваного суб'єкта, оцінці достовірності показань тощо.

Список використаних джерел

1. Добросовестный А.А. Использование профайлинга в деятельности органов внутренних дел по профилактике правонарушений. URL: http://www.institutemvd.by/components/com_chronforms5/chronforms/uploads/20160704113749_Dobrosovestny.pdf.

2. Гумовська І. Дослідження юридичної психолінгвістики та атрибуції тексту. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/13794/1/gumovska.pdf>.

3. Максименко С.М., Медведєв В.С. Юридична психологія: підручник. – Київ: Видав. Дім «Слово», 2018. – 448 с.

4. Галустьян О.А., Захаренко Л.М., Мотлях О.І. Технології профайлінгу в слідчій діяльності: метод. рекоменд. Київ, 2019. – 45 с.